

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.18>**STATUS PRAWNY RADY NADZORCZEJ SPÓŁKI AKCYJNEJ “KOLEJE UKRAIŃSKIE”***Hanna Zaykina**kandydat na uzyskanie stopnia naukowego kandydata nauk prawnych Naukowo-Badawczego Instytutu**Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)**ORCID ID: 0000-0002-0499-5343**zaikinahanna@ukr.net*

Adnotacja. W artykule przedstawiono status prawny rady nadzorczej spółki akcyjnej “Koleje Ukrainie” jako status prawny wewnętrznego organu funkcjonalnego spółki, który jest podmiotem wewnętrznego zarządzania spółką, któremu powierzono funkcję wewnętrznej kontroli działalności spółki i zapewnienia działalności zarządu spółki poprzez wdrażanie i realizację strategii korporacyjnej mającej na celu rozwój spółki akcyjnej. Ustalono, że ze względu na swój status prawny rada nadzorcza spółki akcyjnej “Koleje Ukrainie” jest organem kolegialnym działającym zgodnie z wymogami ustawodawstwa i statutu spółki, bez prawa do ingerowania w bieżącą działalność Ukrczaliznicy, która leży w kompetencjach jej wyższych organów zarządzających.

Słowa kluczowe: spółka akcyjna, procedury administracyjne, administracja, budżet, transport kolejowy, kredytowanie, metody działalności administracyjnej, standardy, kontrola finansowa, stosunki finansowo-prawne, formy działalności administracyjnej.

LEGAL STATUS OF THE SUPERVISORY BOARD OF "UKRAINIAN RAILWAY" JOINT STOCK COMPANY*Hanna Zaykina**Recipient of the Scientific Degree of Doctor of Legal Sciences**of the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)**ORCID ID: 0000-0002-0499-5343**zaikinahanna@ukr.net*

Abstract. The article discloses the legal status of the supervisory board of the joint-stock company "Ukrainian Railway" as the legal position of the intra-functional body of the company, which is the subject of the company's internal management, which is entrusted with the function of internal control of the company's activities and ensuring the activities of the company's board, through the implementation and implementation of corporate strategy aimed at the development of a joint-stock company. It was determined that according to its legal status, the supervisory board of the joint-stock company "Ukrainian Railway" is a collegial body acting in accordance with the requirements of the law and the company's charter, without the right to interfere in the current activities of Ukrczaliznytsia, which belongs to the competence of its higher management bodies.

Key words: joint stock company, administrative procedures, administration, budget, railway transport, lending, methods of administrative activity, standards, financial control, financial and legal relations, forms of administrative activity.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАГЛЯДОВОЇ РАДИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «УКРАЇНСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ»*Ганна Зайкіна**здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук**Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)**ORCID ID: 0000-0002-0499-5343**zaikinahanna@ukr.net*

Анотація. У статті розкрито правовий статус наглядової ради акціонерного товариства «Українська залізниця» як правове становище внутрішньо-функціонального органу товариства, що є суб'єктом внутрішнього управління товариства, на який покладено функцію внутрішнього контролю діяльності товариства та забезпечення діяльності правління товариства, шляхом впровадження та реалізації корпоративної стратегії, спрямованої на розвиток акціонерного товариства. Визначено, що за своїм правовим статусом наглядова рада акціонерного товариства «Українська залізниця» є колеґіальним органом, що діє відповідно до вимог законодавства та статуту товариства, без права втручання у поточну діяльність Укрзалізниці, що належить до компетенції вищих органів її управління.

Ключові слова: акціонерне товариство, адміністративні процедури, адміністрація, бюджет, залізничний транспорт, кредитування, методи адміністративної діяльності, стандарти, фінансовий контроль, фінансово-правові відносини, форми адміністративної діяльності.

Актуальність теми. Ефективна модель корпоративного управління є важливим компонентом забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку вітчизняних підприємств. Одним з напрямів удосконалення корпоративного управління є підвищення ефективності функціонування його внутрішніх механізмів, серед яких особливої уваги заслуговує наглядова рада. Нині наглядові ради на багатьох вітчизняних підприємствах відіграють досить формальну роль. Це призводить до недооцінки цього органу управління в системі економічної безпеки (Котов, 2016: 82-86).

Ідея створення наглядової ради як незалежного від втручання політиків і чиновників, професійного інституту органу управління, кінцевим результатом роботи якого є швидке та ефективне прийняття рішень для розвитку економіки держави, на стратегічно важливих підприємствах, останнім часом, зокрема, в діяльності Укрзалізниці, не виправдовує себе. Створена система заохочення для наглядових рад як один із важливих інструментів корпоративного управління, який забезпечує досягнення поставленої мети не виправдовує сподівань, які закладались Урядом при сприйнятті світового досвіду. Діяльність наглядових рад повинна стати більш зрозумілою та більш прозорою для суспільства (Мягкий, 2017: 178; Панчук, 2020: 140-143).

Огляд останніх досліджень. Правові питання функціонування та адміністрування залізничного транспорту в Україні розкривали у своїх роботах такі вчені як І. Аксьонов, В. Бабиц, Ю. Бараш, І. Булгакова, О. Дейнека, Е. Деркач, В. Дикань, Н. Колеснікова, А. Міщенко, Л. Позднякова, Р. Прокоп'єв, І. Рудяга, Д. Тимоха, та інші.

Однак, в аспекті функціонування залізничного транспорту в Україні важливий симбіоз адміністративного та фінансового права, що ускладнює цю тематику та зумовлює необхідність наукових досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад фінансового та адміністративного права, норм чинного законодавства та практики діяльності органів виконавчої влади, розкрити правовий статус наглядової ради акціонерного товариства «Українська залізниця».

Виклад основних положень. У науковій літературі домінує думка, що поява наглядових рад серед органів управління державними унітарними підприємствами сприятиме ефективній діяльності таких суб'єктів, оскільки управління стає більш відкритим. Впровадження інституту наглядових рад дає можливість залучати до управління професійних та незалежних фахівців, а це має підвищити економічні показники діяльності суб'єктів державного сектора економіки (Черненко, 2018: 192).

В Україні постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця» від 31 жовтня 2018 р. № 938 визначає, що наглядова рада є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної законом і Статутом акціонерного товариства «Українська залізниця», здійснює управління товариством, а також контролює та регулює діяльність правління. Наглядова рада діє на підставі законодавства, Статуту акціонерного товариства «Українська залізниця» та положення про неї. У разі припинення повноважень всіх членів наглядової ради функції наглядової ради на період обрання членів наглядової ради товариства виконуються загальними зборами (Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»: постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Наглядова рада є важливою складовою структури управління, вона визначає та впроваджує корпоративну стратегію, управляє вартістю компанії, здійснює контроль за фінансовими потоками та має багато інших повноважень. Тому від її ефективної діяльності залежить життєздатність всієї компанії. Зважаючи на це, багато науковців досліджують фактори, які сприяють оптимальному функціонуванню Наглядової ради. Основними серед них є кількість членів Наглядової ради. Недостатність членів може призвести до неефективного вирішення питань, а їх надмірність – до розмивання персональної відповідальності, затягування обговорень та нерівномірної участі кожного члена (Харченко, 2014: 474).

Наглядова рада Укрзалізниці складається із семи членів, які призначаються та звільняються у порядку, визначеному законодавством та Статутом акціонерного товариства «Українська залізниця», з числа фізичних осіб, які мають повну цивільну дієздатність та відповідають вимогам, передбаченим Статутом акціонерного товариства «Українська залізниця» та законодавством. Персональний склад наглядової ради затверджується загальними зборами. Члени наглядової ради обираються загальними зборами на три роки (Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»: постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Доцільність створення наглядової ради як органу контролю, що покликаний захищати інтереси власників компанії, визнана у багатьох країнах світу. На корпоративних підприємствах компетенцію наглядової ради розглядають з поділом на три групи: 1) повноваження щодо контролю за роботою виконавчого органу (укладення від імені товариства контракту з керівником, затвердження умов договорів з головою (членами) правління та ін.); 2) повноваження щодо роботи з акціонерами (організація і контроль за виконанням рішень загальних зборів, узгодження порядку денного і попередній розгляд питань, включених до неї, вимога про скликання позачергових зборів тощо); 3) повноваження щодо вирішення фінансових питань діяльності товариства (визначення основних напрямів діяльності товариства і затвердження його планів, узгодження правочинів; вибір аудитора та ін.) (Мягкий, 2017: 178; Панчук, 2020: 140-143).

Статутом акціонерного товариства «Українська залізниця» визначено, що до виключної компетенції наглядової ради належить: 1) заслуховування звіту голови та членів правління з питань фінансово-господарської діяльності товариства; 2) підготовка рекомендацій щодо розміру дивідендів за акціями та порядку їх виплати з урахуванням вимог, передбачених законодавством; 3) прийняття рішення: про використання фондів товариства; про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів; про

відсторонення голови, його заступників або члена правління від здійснення повноважень; про утворення постійних чи тимчасових комітетів з числа членів наглядової ради для вивчення і підготовки питань, що належать до її компетенції; про обрання оцінювача майна товариства та затвердження умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг; про обрання (заміну) депозитарної установи, яка надає товариству додаткові послуги, затвердження умов договору, що укладатиметься з нею, встановлення розміру оплати її послуг; про обрання аудитора (аудиторської фірми) товариства для проведення аудиторської перевірки; про розміщення товариством інших цінних паперів, крім акцій; про викуп розміщених товариством інших цінних паперів, крім акцій; про створення та/або участь товариства в будь-яких юридичних особах, їх реорганізацію та ліквідацію; про створення, реорганізацію та/або ліквідацію структурних та/або відокремлених підрозділів товариства; про участь товариства у промислово-фінансових групах та інших об'єднаннях; про затвердження стратегії товариства та річних бюджетів для реалізації стратегії (за попереднього погодження загальними зборами); про затвердження плану реалізації стратегії товариства; про погодження розробленого правлінням проекту фінансового плану товариства; 4) внесення загальним зборам пропозицій (подання) щодо кандидатур на посади голови, його заступників та членів правління; 5) затвердження умов контрактів та їх укладення з головою, його заступниками та членами правління товариства; 6) визначення форм контролю за діяльністю правління; 7) затвердження внутрішніх положень, якими регулюється діяльність товариства, крім тих, що віднесені до виключної компетенції загальних зборів, та тих, що рішенням наглядової ради передані для затвердження правлінняю; 8) здійснення контролю за своєчасністю надання (опублікування) товариством достовірної інформації про його діяльність відповідно до законодавства, опублікування товариством інформації про принципи (кодекс) корпоративного управління товариства; 9) вирішення інших питань, віднесених до її компетенції згідно із законодавством та Статутом акціонерного товариства «Українська залізниця» або тих, що покладені на неї загальними зборами відповідно до пункту 70 Статуту акціонерного товариства «Українська залізниця» (Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»: постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Результативність діяльності наглядової ради акціонерного товариства як складової ефективного корпоративного управління залежить від ряду факторів, які відрізняються за спрямованістю, ступенем та характером впливу, тривалістю дії тощо. Однак у той же час вони є взаємопов'язаними, що свідчить про потребу комплексного підходу до їх врахування, аналізу, подальшого використання та розробки системи заходів щодо зменшення негативних впливів та наслідків з метою досягнення цілей всього підприємства та реалізації його сталого довгострокового розвитку (Лаптев, 2016: 40-44).

В. Лаптев сформував фактори, що впливають на ефективність роботи наглядової ради, можна умовно розділив на дві групи: 1) зовнішні фактори. В середині даної групи можна виділити чотири складові, які відображають дію основних чотирьох побудовних сил: політичної, соціальної, економічної та технологічної. Вплив політики визначається через те, що вона регулює владу, яка, в свою чергу, визначає середовище компанії та отримання ключових ресурсів для діяльності. Основна причина врахування економічної компоненти – це створення картини розподілу ресурсів на рівні держави, яка виступає головною умовою діяльності підприємства. Соціальна компонента є також важливою факторів зовнішнього впливу через те, що вона визначає споживачські потреби. 2) внутрішні фактори, серед яких виділено: - фінансові. До таких можна віднесено наявність чи відсутність винагороди та її форми (фіксована сума, винагорода у вигляді цінних паперів товариства як відсоток від чистого прибутку тощо). – організаційні. Серед таких: наявність комітетів і посади корпоративного секретаря; періодичність засідань, розподіл повноважень, закріплених у внутрішніх документах, вимогу до складу наглядової ради (щодо кількості та якісних характеристик), знання своїх прав та обов'язків. – соціально-психологічні: психофізіологічні властивості членів наглядової ради; психологічний клімат, який склався в колективі тощо (Лаптев, 2016: 40-44).

Крім того, Наглядова рада Укрзалізниці утворює: комітет з аудиту; комітет з питань визначення винагороди посадовим особам товариства (далі – комітет з питань винагород); комітет з питань призначень. Комітети з питань винагород та з питань призначень можуть бути об'єднані. Комітети з питань аудиту, з питань винагород і з питань призначень очолюють члени наглядової ради, які є незалежними директорами. Більшість членів зазначених комітетів повинні становити незалежні директори. Наглядова рада може утворювати інші постійні чи тимчасові комітети з числа її членів для попереднього вивчення і підготовки до розгляду на засіданні питань, що належать до її компетенції (Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»: постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Наглядова рада може прийняти рішення щодо запровадження в товаристві посади внутрішнього аудитора (створення служби внутрішнього аудиту), який функціонально буде підзвітний наглядовій раді. Внутрішній аудитор (служба внутрішнього аудиту) призначається наглядовою радою і є підпорядкованим та підзвітним безпосередньо члену наглядової ради - голові комітету з аудиту. Служба внутрішнього аудиту діє на підставі положення, що затверджується наглядовою радою (Положення про наглядову раду акціонерного товариства «Українська залізниця»: Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Таким чином, правовий статус наглядової ради акціонерного товариства «Українська залізниця» – це правове становище внутрішньо-функціонального органу товариства, що є суб'єктом внутрішнього управління товариства, на який покладено функцію внутрішнього контролю діяльності товариства та забезпечення діяльності правління товариства, шляхом впровадження та реалізації корпоративної стратегії, спрямованої на розвиток акціонерного товариства.

За своїм правовим статусом наглядова рада акціонерного товариства «Українська залізниця» є колегіальним органом, що діє відповідно до вимог законодавства та статуту товариства, без права втручання у поточну діяльність Укрзалізниці, що належить до компетенції вищих органів її управління.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання акціонерного товариства «Українська залізниця»: постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 р. № 938.
2. Котов А.М. Удосконалення принципів формування та функціонування наглядових рад в системі економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. Вип. 53. С. 82–86.
3. Лаптев, В.І. Результативність діяльності наглядової ради акціонерного товариства як стратегічної складової ефективного корпоративного управління. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 2. С. 40–44.
4. Мякий А. Корпоративне управління за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Київ, 2017. 229 с.
5. Панчук А. Практичні та теоретичні проблеми формування наглядових рад у портовій галузі. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 140–144.
6. Положення про наглядову раду акціонерного товариства «Українська залізниця»: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2018 р. № 938.
7. Харченко Н.В. Ефективність Наглядової ради промислових підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 473–478.
8. Черненко О.А. Створення наглядових рад у державних підприємствах. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 190–194.

References:

1. Деякі питання акціонерного товариства "Ukrainska zaliznytsia" [Some issues of the joint-stock company "Ukrainian Railways"]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2018 r. № 938. [in Ukrainian].
2. Kotov, A.M. (2016). Udoskonalennia pryntsyviv formuvannia ta funktsionuvannia nahliadovykh rad v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva [Improvement of the principles of formation and functioning of supervisory boards in the system of economic security of the enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. Vyp. 53. pp. 82–86. [in Ukrainian].
3. Laptiev, V.I. (2016). Rezultatyvnist diialnosti nahliadovoi rady aktsionernoho tovarystva yak stratehichnoi skladovoi efektyvnoho korporatyvnoho upravlinnia [Effectiveness of the activity of the supervisory board of the joint-stock company as a strategic component of effective corporate management]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. Vyp. 2. pp. 40–44. [in Ukrainian].
4. Miahkyū, A. (2017). Korporatyvne upravlinnia za zakonodavstvom Ukrainy [Corporate governance under the legislation of Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Naukovo-doslidnyy instytut pryvatnoho prava i pidpryemnytstva imeni akademika F.H. Burchaka Natsionalnoï akademii pravovykh nauk Ukrainy. Kyïv, 229 p. [in Ukrainian].
5. Panchuk, A. (2020). Praktychni ta teoretychni problemy formuvannia nahliadovykh rad u portoviy haluzi [Practical and theoretical problems of the formation of supervisory boards in the port industry]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy* : u 3 t. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 15 trav. 2020 r.). Odesa : Helvetyka, T. 2. pp. 140–144. [in Ukrainian].
6. Polozhennia pro nahliadovu radu aktsionernoho tovarystva "Ukrainska zaliznytsia" [Regulations on the Supervisory Board of the "Ukrainian Railway" joint-stock company]: zatverdzheno postanovoïu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2018 r. № 938. [in Ukrainian].
7. Kharchenko, N.V. (2014). Efektyvnist Nahliadovoi rady promyslovykh pidpryemstv: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Effectiveness of the Supervisory Board of Industrial Enterprises: domestic and foreign experience]. *Biznes Inform*. № 12. pp. 473–478. [in Ukrainian].
8. Chernenko, O.A. (2018). Stvorennia nahliadovykh rad u derzhavnykh pidpryemstvakh [Creation of supervisory boards in state-owned enterprises]. *Pryvatne pravo i pidpryemnytstvo*. Vyp. 18. pp. 190–194. [in Ukrainian].